

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (teine koda)

7. detsember 2023 *

Eelotsusetaotlus – Sotsiaalpoliitika – Võrdne kohtlemine töö saamisel ja kutsealale pääsemisel – Direktiiv 2000/78/EÜ – Artikli 2 lõige 5 – Vanuse alusel diskrimineerimise keeld – Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni puuetega inimeste õiguste konventsioon – Artikkel 19 – Iseseisev elu ja kogukonda kaasamine – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artikkel 26 – Sotsiaalne ja tööalane integratsioon – Puuetega inimeste isikliku abistamise teenus – Tööpakkumiskuulutus, kus on märgitud otsitava isiku vanuse alam- ja ülempiir – Puudega inimese soovide ja huvide arvessevõtmine – Õigustatus

Kohtuasjas C-518/22,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Bundesarbeitsgerichti (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim töökohus) 24. veebruari 2022. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 3. augustil 2022, menetluses

J.M.P.

versus

AP Assistenzprofis GmbH,

EUROOPA KOHUS (teine koda),

koosseisus: koja president A. Prechal ning kohtunikud F. Biltgen, N. Wahl, J. Passer ja M. L. Arastey Sahún (ettekandja),

kohtujurist: J. Richard de la Tour,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- J.M.P., esindaja: *Rechtsanwalt* T. Nick,
- AP Assistenzprofis GmbH, esindaja: *Rechtsanwalt* O. Viehweg,
- Kreeka valitsus, esindajad: V. Baroutas ja M. Tassopoulou,

* Kohtumenetluse keel: saksa.

- Poola valitsus, esindaja: B. Majczyna,
- Portugali valitsus, esindajad: P. Barros da Costa ja A. Pimenta,
- Euroopa Komisjon, esindajad: D. Martin ja E. Schmidt,

olles 13. juuli 2023. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab küsimust, kuidas tõlgendada nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT 2000, L 303, lk 16; ELT eriväljaanne 05/04, lk 79), artikli 2 lõiget 5, artikli 4 lõiget 1, artikli 6 lõiget 1 ja artiklit 7, lähtudes Euroopa Liidu põhiõiguste hartast (edaspidi „harta“) ning Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni puuetega inimeste õiguste ja väärkuse kaitse ning edendamise konventsioonist, mis kiideti Euroopa Liidu nimel heaks nõukogu 26. novembri 2009. aasta otsusega 2010/48/EÜ (ELT 2010, L 23, lk 35, edaspidi „ÜRO konventsioon“).
- 2 Taotlus on esitatud J.M.P. ning puuetega inimestele abistamis- ja nõustamisteenuseid osutava AP Assistenzprofis GmbH vahelises vaidluses, mis puudutab J.M.P. nõuet maksta talle hüvitist töölevõtmise menetluses aset leidnud vanuse alusel diskrimineerimise eest.

Õiguslik raamistik

Rahvusvaheline õigus

- 3 ÜRO konventsiooni preambulis on märgitud:

„Käesoleva konventsiooni osalisriigid,

[...]

- c) kinnitades kõikide inimõiguste ja põhivabaduste universaalsust, jagamatust, vastastikust sõltuvust ja seoseid ning nende tagamise vajalikkust puuetega inimestele ilma igasuguse diskrimineerimiseta;

[...]

- h) tunnistades samuti, et isiku diskrimineerimine mis tahes puude alusel on inimese loomupärase väärkuse ja väärtuse põhimõtte rikkumine;

[...]

- j) tunnistades vajadust edendada ja kaitsta kõigi puuetega inimeste inimõigusi, sealhulgas erihoolitsust vajavate inimeste inimõigusi;

[...]

n) tunnistades, milline tähtsus on puuetega inimeste jaoks nende isiklikul autonoomial ja iseseisvusel, kaasa arvatud vabadusel langetada ise oma valikuid;

[...]“.

4 Konventsiooni artiklis 1 „Eesmärk“ on sätestatud:

„Konventsiooni eesmärk on edendada, kaitsta ja tagada kõigi inimõiguste ja põhivabaduste täielikku ja võrdset teostamist kõigi puuetega inimeste poolt ning edendada lugupidamist nende loomupärase väärikuse suhtes.

[...]“.

5 Konventsiooni artiklis 3 „Üldpõhimõtted“ on ette nähtud:

„Konventsiooni põhimõtted on järgmised:

a) austus inimeste loomupärase väärikuse, individuaalse autonoomia, kaasa arvatud vabadus ise oma valikuid langetada, ja iseseisvuse suhtes;

b) mittediskrimineerimine;

c) täielik ja tõhus osalemine ja kaasatus ühiskonnaelus;

d) austus erinevuste suhtes ning puuetega inimeste tunnustamine inimeste mitmekesisuse ja inimkonna osana;

[...]“.

6 Sama konventsiooni artikkel 5 „Võrdsus ja mittediskrimineerimine“ on sõnastatud järgmiselt:

„1. Osalisriigid tunnistavad, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ning neil on ilma mingi diskrimineerimiseta õigus võrdsele seadusest tulenevale kaitsele ja soodustusele.

[...]

4. Konventsiooni mõistes ei loeta diskrimineerimiseks eriabinõusid, mis on vajalikud, et kiirendada puuetega inimeste võrdsuse saavutamist või see tegelikult saavutada.“

7 ÜRO konventsiooni artikli 12 „Võrdne tunnustamine seaduse ees“ lõikes 2 on ette nähtud:

„Osalisriigid tunnistavad, et puuetega inimestel on õigus- ja teovõime kõigis eluvaldkondades teistega võrdsetel alustel.“

8 Konventsiooni artikkel 19 „Iseseisev elu ja kogukonda kaasamine“ on sõnastatud järgmiselt:

„Konventsiooni osalisriigid tunnistavad kõigi puuetega inimeste võrdset õigust elada kogukonnas ning omada teistega võrdseid valikuid ning rakendavad tõhusaid ja asjakohaseid abinõusid, et võimaldada puuetega inimestel seda õigust teostada ning soodustada nende kaasamist kogukonda ja selles osalemist, tagades muu hulgas, et:

- a) puuetega inimestel on teistega võrdsetel alustel võimalus valida oma elukohta ning seda, kus ja kellega nad elavad, ning neil ei ole kohustust järgida teatud kindlat elukorraldust;
- b) puuetega inimestel on juurdepääs mitmetele kodustele, elukohajärgsetele ja muudele kogukonna tugiteenustele, kaasa arvatud elamise toetuseks vajalik kõrvalabi ning kogukonda kaasamine, et vältida isolatsiooni ja kogukonnast eraldamist;
- c) kõik elanikkonnale mõeldud ühiskondlikud teenused ja rajatised on võrdsetel alustel kättesaadavad ka puuetega inimestele ja arvestavad nende vajadustega.“

Liidu õigus

9 Direktiivi 2000/78 põhjendustes 23 ja 25 on märgitud:

„(23) Väga piiratud asjaoludel võib erinev kohtlemine olla õigustatud siis, kui usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumusega seotud omadus kujutab endast olulist ja määravat kutsenõuet ja kui eesmärk on põhjendatud ning nõue sellega proportsionaalne. Nimetatud asjaolud tuleks lisada teabele, mille liikmesriigid edastavad [Euroopa K]omisjonile.

[...]

(25) Vanuselise diskrimineerimise keelamisel on oluline osa tööhõivesuunistes kehtestatud eesmärkide täitmisel ja tööjõu mitmekesisuse soodustamisel. Teatavatel asjaoludel võib vanusega seotud eriline kohtlemine siiski olla õigustatud ja seetõttu on vaja erisätteid, mis vastavalt olukorrale liikmesriikides võivad erineda. On oluline vahet teha erilisel kohtlemisel, mis on põhjendatud eelkõige tööhõivepoliitika ning tööturu ja kutseõppe õigustatud eesmärkidega, või diskrimineerimisega, mis tuleb keelata.“

10 Direktiivi artiklis 1 „Eesmärk“ on ette nähtud:

„Käesoleva direktiivi eesmärk on kehtestada üldine raamistik, et võidelda usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise vastu töö saamisel ja kutsealale pääsemisel ning tagada liikmesriikides võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamine.“

11 Direktiivi artikkel 2 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Käesoleva direktiivi kohaldamisel tähendab „võrdse kohtlemise põhimõte“, et ei esine otsest ega kaudset diskrimineerimist ühelgi artiklis 1 nimetatud põhjusel.

2. Lõike 1 kohaldamisel:

- a) peetakse otseseks diskrimineerimiseks seda, kui ükskõik millisel artiklis 1 nimetatud põhjusel koheldakse ühte inimest halvemini, kui on koheldud, koheldakse või võidakse kohelda teist inimest samalaadses olukorras;

[...]

5. Käesolev direktiiv ei piira siseriikliku õigusega sätestatud meetmeid, mis demokraatlikus ühiskonnas on vajalikud avaliku julgeoleku ja korra tagamiseks, kuritegude ennetamiseks, tervise ning teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.“

- 12 Sama direktiivi artikli 3 „Reguleerimisala“ lõike 1 punktis a on sätestatud:

„Ühendusele antud pädevuse piires kohaldatakse käesolevat direktiivi kõikide isikute suhtes nii avalikus kui ka erasektoris, sealhulgas avalik-õiguslike isikute suhtes, kui kõne all on:

- a) tööle saamise, füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamise või kutsealale pääsemise tingimused, sealhulgas valikukriteeriumid ja töölevõtu tingimused mis tahes tegevusvaldkonnas ja kõigil ametiastmetel, kaasa arvatud ametialane edutamine.“

- 13 Direktiivi 2000/78 artikli 4 „Kutsenõuded“ lõikes 1 on ette nähtud:

„Olenemata artikli 2 lõigetest 1 ja 2, võivad liikmesriigid ette näha, et erinevat kohtlemist ükskõik millise artiklis 1 nimetatud põhjusega seotud omaduse alusel ei peeta diskrimineerimiseks, kui see omadus on teatud kutsetegevuse laadi või sellega liituvate tingimuste tõttu oluline ja määrav kutsenõue, tingimusel, et eesmärk on õigustatud ja nõue sellega proportsionaalne.“

- 14 Direktiivi artikli 6 „Vanuse alusel erineva kohtlemise õigustatus“ lõikes 1 on sätestatud:

„1. Olenemata artikli 2 lõikest 2 võivad liikmesriigid ette näha, et erinevat kohtlemist vanuse alusel ei peeta diskrimineerimiseks, kui sellel on siseriikliku õigusega objektiivselt ja mõistlikult põhjendatud, tööhõivepoliitikat, tööturгу ja kutseõpet hõlmav õigustatud eesmärk ning kui selle eesmärgi saavutamise vahendid on asjakohased ja vajalikud.

Selline erinev kohtlemine võib muu hulgas seisneda järgmises:

- a) tööle ja kutseõppele pääsemise, töö saamise ja kutsealale pääsemise ning töölt vabastamise ja palga eritingimuste kehtestamine noortele, vanematele töötajatele ja hooldamiskohustusi täitvatele isikutele, et edendada nende kutsealast integreerimist või tagada nende kaitse;
- b) vanuse, töökogemuse või teenistuslase vanemusega seotud tööle pääsemise või teatavate töösoodustuste miinimumtingimuste kehtestamine;
- c) tööle võtmise vanuse ülempiiri kehtestamine kõnealuse ametikoha koolitusnõuete alusel või selleks, et pensionile jäämisele eelneks mõistlik tööstaaž.

[...]“.

15 Direktiivi artiklis 7 „Positiivne toimimisviis“ on ette nähtud:

„1. Silmas pidades täieliku võrdõiguslikkuse tegelikku tagamist, ei takista võrdse kohtlemise põhimõtte ühtki liikmesriiki säilitamast või kehtestamast erimeetmeid ükskõik millise artiklis 1 nimetatud põhjusega seotud halvemuse ärahoidmiseks või heastamiseks.

2. Puuetega inimeste osas ei piira võrdse kohtlemise põhimõtte liikmesriikide õigust säilitada või vastu võtta tööl tervisekaitset ja ohutust käsitlevaid sätteid või kohaldada meetmeid, mille eesmärk on luua või säilitada norme või soodustusi, mis kaitsevad või edendavad puuetega inimeste töökeskkonda integreerimist.“

Saksa õigus

GG

16 Saksamaa Liitvabariigi 23. mai 1949. aasta põhiseaduse (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland; *BGBI.* 1949 I, lk 1) põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis (edaspidi „GG“) on artikkel 1 sõnastatud järgmiselt:

„1. Inimväarikus on puutumatu. Selle austamine ja kaitsmine on kõikide ametivõimude kohustus.

2. Seetõttu tunnustab Saksa rahvas rikkumatuid ja võõrandamatuid inimõigusi kui alust kogu inimühiskonnale, rahule ja õiglusele maailmas.

[...]“.

17 GG § 2 lõikes 1 on ette nähtud:

„Igaühel on õigus vabale eneseteostusele, tingimusel et see ei riku teiste isikute õigusi, põhiseaduslikku korda või üldtunnustatud käitumisreegleid.“

AGG

18 14. augusti 2006. aasta võrdse kohtlemise üldseaduse (Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz; *BGBI.* 2006 I, lk 1897; edaspidi „AGG“) eesmärk on võtta Saksa õigusesse üle direktiiv 2000/78.

19 AGG §-s 1 on ette nähtud:

„Käesoleva seaduse eesmärk on hoida ära või kõrvaldada mis tahes ebasoodne kohtlemine rassi või etnilise päritolu, soo, usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel.“

20 AGG § 3 lõikes 1 on sätestatud:

„Otseseks diskrimineerimiseks peetakse seda, kui ükskõik millisel artiklis 1 nimetatud põhjusel koheldakse ühte inimest halvemini, kui on koheldud, koheldakse või võidakse kohelda teist inimest samalaadses olukorras; [...]“

21 AGG §-s 5 on ette nähtud:

„Olenemata §-des 8–10 mainitud põhjustest [...], on erinev kohtlemine lubatud ka siis, kui sobivate ja kohaste meetmetega soovitakse ära hoida või heastada mõnel §-s 1 mainitud põhjusel tekkinud ebasoodsamat olukorda.“

22 AGG § 7 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Töötajaid ei tohi diskrimineerida ühelgi §-s 1 loetletud põhjusel [...].“

23 AGG § 8 lõikes 1 on ette nähtud:

„Erinev kohtlemine ükskõik millisel §-s 1 nimetatud põhjusel on lubatud, kui see põhjus kujutab endast tegevuse laadi või sellega tegelemise tingimuste tõttu olulist ja määravat kutsenõuet, eeldusel et selle eesmärk on õiguspärane ja nõue on proportsionaalne.“

24 AGG § 10 on sõnastatud järgmiselt:

„Olenemata §-s 8 sätestatud on erinev kohtlemine vanuse alusel lubatud ka juhul, kui see on objektiivselt ja mõistlikult põhjendatav õiguspärase eesmärgiga. Selle eesmärgi saavutamiseks võetavad meetmed peavad olema sobivad ja vajalikud. Selline erinev kohtlemine võib eelkõige seisneda:

1. tööle saamise ja kutseõppega seotud eriliste tingimuste ning töötamist või kutsealal tegutsemist puudutavate eriliste tingimuste, sealhulgas töötasustamist ja töölepingu ülesütlemist puudutavate tingimuste kehtestamises selleks, et suurendada ja tagada noorte, eakate töötajate ning abi vajavate isikute tööhõivet või tagada nende kaitse;

2. töö või teatavate tööga seotud hüvede saamisel vanuse alampiiri või kutsealase kogemuse või tööstaazi minimaalset pikkust puudutavate tingimuste kehtestamises;

3. tööle võtmisel vanuse ülempiiri kehtestamises, lähtudes asjaomasel töökohal nõutavast eriettevalmistusest või vajadusest töötada teatava mõistliku aja jooksul enne pensionile jäämist,

[...]“.

25 AGG §-s 15 on sätestatud:

„1. Diskrimineerimiskeelu rikkumise korral on tööandja kohustatud sellega põhjustatud kahju hüvitama. [...]

2. Mittevaralise kahju eest saab töötaja nõuda mõistlikku rahalist hüvitist. [...]“.

SGB

26 11. detsembri 1975. aasta sotsiaalseadustiku I osa (Sozialgesetzbuch, Erstes Buch (I); *BGBI.* 1975 I, lk 3015, edaspidi „SGB I“) §-s 33 on ette nähtud:

„Kui õiguste ja kohustuste laadi ja ulatust ei ole üksikasjalikult kindlaks määratud, tuleb nende sisustamisel arvesse võtta õigustatud või kohustatud isiku isiklikku olukorda, tema vajadusi ja

maksevõimet ning kohalikke olusid, kui see ei ole õigusnormidega vastuolus. Õigustatud või kohustatud isiku soove tuleb seejuures arvestada osas, milles need on mõistlikud.“

- 27 23. detsembri 2016. aasta sotsiaalseadustiku IX osa (Sozialgesetzbuch, Neuntes Buch (IX); *BGBI.* 2016 I, lk 3234, edaspidi „SGB IX“) § 8 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Ühiskonnaelus osalemise soodustamisele suunatud teenuste osutamisel ja teenuseid puudutavate otsuste tegemisel lähtutakse õigustatud isiku õiguspärastest soovidest. Seejuures võetakse arvesse teenuse saaja isiklikku olukorda, vanust, sugu, perekondlikku olukorda ning tema usulisi ja maailmavaatelistel teokspidamistega seotud vajadusi; muus osas kohaldatakse [SGB I] § 33. [...]“

- 28 SGB IX § 78 lõikes 1 on ette nähtud:

„Abistamisteenuseid osutatakse igapäevaelu iseseisva ja sõltumatu korraldamise, sealhulgas ajaplaneerimise võimaldamiseks. Need hõlmavad teenuseid, mis on seotud eelkõige igapäeva eluga seotud üldiste ülesannetega, nagu majapidamistööd, sotsiaalsete suhete korraldamine, isikliku elu planeerimine, kogukonna- ja kultuurielus osalemine, vaba aja veetmise, sealhulgas sportimise korraldamine ning meditsiiniteenuste ja arsti ettekirjutuste tõhususe tagamine. Need hõlmavad ka suhtlemist neis valdkondades tegutsevate isikutega.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

- 29 Põhikohtuasja vastustaja AP Assistenzprofis on äriühing, mis osutab vastavalt SGB IX § 78 lõikele 1 puuetega inimestele abistamis- ja nõustamisteenuseid, eesmärgiga tagada nende inimeste iseseisev toimetulek igapäeva elus.
- 30 Nimetatud äriühing avaldas 2018. aasta juulikuus tööpakkumiskuulutuse, kus oli märgitud, et 28-aastane üliõpilane A. otsib endale igapäeva elu kõikides aspektides abi osutavaid naissoost isiklike abistajaid, kes peavad olema „eelstatult 18–30aastased“.
- 31 Põhikohtuasja kassaator J.M.P., kes on sündinud 1968. aastal, kandideeris sellele töökohale ja sai AP Assistenzprofiselt eitava vastuse.
- 32 Pärast seda, kui ta kaitses oma õigusi kohtuväliselt, esitas J.M.P. Arbeitsgericht Kölnile (Kölni töökohus, Saksamaa) AP Assistenzprofise vastu hagi, nõudes AGG § 15 lõike 2 alusel hüvitist vanuse alusel diskrimineerimisega tekitatud kahju eest.
- 33 Hagi väitis J.M.P. esiteks, et kuna tööpakkumine oli sõnaselgelt adresseeritud „18–30aastastele“, on lubatud eeldada, et ta ei osutunud töölevõtmise menetluses edukaks üksnes oma vanuse tõttu, millele AP Assistenzprofis vastu ei vaielnud. Teiseks ei olevat selline erinev kohtlemine vanuse alusel mitte ühestki isikliku abistamise teenuste aspektist põhjendatud ega AGG § 8 lõike 1 või AGG § 10 kohaselt lubatav, kuna nimelt teatav vanus ei puutu sellise isikliku abistamisega seotud usaldussuhte seisukohast asjasse.
- 34 AP Assistenzprofis palus hagi rahuldamata jätta, leides, et võimalik erinev kohtlemine vanuse alusel oli AGG § 8 lõike 1 või AGG § 10 kohaselt põhjendatud. Isiklik abistamine seisneb igapäevase äärmiselt isikliku abi osutamises, millega kaasneb abistatava isiku pidev sõltuvus. Seega on teatava vanuse nõue tingimus, mis peab olema täidetud, et rahuldada A. rangelt isiklike vajadusi oma sotsiaalse elu raames ülikooli üliõpilasena.

- 35 Põhikohtuasja vastustaja hinnangul tuleb SGB IX § 8 lõike 1 kohaselt võtta arvesse iga isikliku abi saajaks oleva isiku õiguspäraseid soove ja subjektiivseid vajadusi. Selles kontekstis tuleb õiguspärast soovi, et sellist abi osutav isik oleks teatud vanuses, käsitada „olulise ja määrava kutsenõudena“ AGG § 8 lõike 1 tähenduses, mis võimaldab saavutada SGB IX § 78 lõikes 1 mainitud abistamisteenuste eesmärgi, kaitstes isikuõigust GG § 2 lõike 1 tähenduses koostoimes GG §-ga 1. AP Assistenzprofis leiab, et selline nõue on ka proportsionaalne. Pealegi on selline erinev kohtlemine vanuse alusel, mis on kõne all põhikohtuasjas, lubatud ka AGG § 10 kohaselt tingimusel, et see on objektiivne ja mõistlik, see on põhjendatav õiguspärase eesmärgiga ning SGB IX § 78 mainitud isikliku abistamise eesmärgi saavutamise vahendid on sobivad ja vajalikud.
- 36 Kui Arbeitsgericht Köln (Kölni töökohus) oli rahuldanud J.M.P. hagi ning Landesarbeitsgericht Köln (liidumaa kõrgeim töökohus Kölnis, Saksamaa) selle otsuse peale AP Assistenzprofise esitatud apellatsioonkaebuse, esitas J.M.P. seejärel viimati nimetatud kohtuotsuse peale kassatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule, kelleks on Bundesarbeitsgericht (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim töökohus).
- 37 Kõigepealt tõdeb see kohus esiteks, et selline olukord nagu põhikohtuasjas kuulub direktiivi 2000/78 kohaldamisalasse, kuna see puudutab tööle saamise valikukriteeriume direktiivi artikli 3 lõike 1 punkti a tähenduses. Teiseks leiab ta, et põhikohtuasja vastustaja on eitava vastuse andmisega põhikohtuasja kassaatorit vanuse alusel otseselt diskrimineerinud selle direktiivi artikli 2 lõike 2 punkti a tähenduses.
- 38 Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib täpsustada, et niisuguses olukorras nagu põhikohtuasjas, mis puudutab isikliku abistamise erijuhtu, kus kaitset diskrimineerimise eest võivad soovida nii põhikohtuasja kassaator kui ka puudega inimene, on eelotsusetaotluse eesmärk teada saada, mil määral tuleb põhikohtuasja kassaatori õigust tõhusale kaitsele vanuse alusel diskrimineerimise eest ja puudega inimese õigust tõhusale kaitsele tema puude alusel diskrimineerimise eest ühitada direktiivi 2000/78 seisukohast, mis konkretiseerib töö saamisel ja kutsealale pääsemisel harta artiklis 21 sätestatud üldist diskrimineerimiskeelu põhimõtet.
- 39 Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab selle kohta esimesena, et isikliku abistamise alus on vastavalt kohaldatavale riigisisesele õigusele, st SGB IX §-le 8 koostoimes SGB I §-ga 33, enesemääramise põhimõte ja seega on selle eesmärk jätta puuetega inimestele võimalus oma igapäevaelu ise võimalikult iseseisvalt ja sõltumatult korraldada, võttes muu hulgas arvesse abistamisteenuste saajate õiguspäraseid soove. SGB IX § 78 lõike 1 kohaselt hõlmavad abistamisteenused teenuseid, mis on seotud eelkõige igapäevaeluga seotud üldiste ülesannetega, nagu majapidamistööd, sotsiaalsete suhete korraldamine, isikliku elu planeerimine ning kogukonna- ja kultuurielus osalemine.
- 40 Teisena märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt kuulub direktiiv 2000/78 nende liidu õigusaktide hulka, mis käsitlevad ÜRO konventsiooniga reguleeritud küsimusi, mistõttu võib sellele direktiivile tugineda nimetatud direktiivi tõlgendamisel (11. septembri 2019. aasta kohtuotsus Nobel Plastiques Ibérica, C-397/18, EU:C:2019:703, punktid 39 ja 40 ning seal viidatud kohtupraktika), kuna konventsioon, eelkõige selle artikkel 19, sisaldab konkreetseid nõudeid, et võimaldada puuetega inimestel elada sama sõltumatult ja sama valikuvabadusega, kui teised inimesed.

- 41 Kolmandana võimaldab selle õiguse sõltumatusele ja valikuvabadusele austamine tagada inimväärikuse harta artikli 1 ja GG § 1 tähenduses, võttes arvesse asjaolu, et isiklik abistamine puudutab kõiki eluvaldkondi ning seega on abi osutav isik paratamatult ja väga olulisel määral kaasatud abi saava inimese isiklikku ja intiimsfääri. Seega tuleks isikliku abistamise teenuseid saava asjaomase puudega inimese soove arvestada osas, milles need on konkreetsel juhul mõistlikud.
- 42 Neljandana soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sellisel juhul nagu põhikohtuasjas teada seoses liidu õiguse sätetega, mis võivad õigustada vanuse alusel otsest diskrimineerimist, kas esiteks on võimalik, et ühte direktiivi 2000/78 artikli 2 lõikes 5 mainitud põhjustest, nagu teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitse, võib pidada sellist diskrimineerimist õigustavaks, väites samal ajal, et tema arvates räägivad paljud asjaolud selle kasuks, et ka isikliku abistamisega seoses tuleb puudega inimestele tagada valikuvabadus.
- 43 Teiseks ei välista kõnealune kohus, et taoline diskrimineerimine võib olla õigustatud direktiivi artikli 4 lõike 1 alusel. Niisiis küsib see kohus muu hulgas, kas puudega inimese poolt oma enesemääramisõiguse raames väljendatud soov, et teda isiklikult abistav isik kuuluks teatavasse vanuserühma, on „tunnus“, ning lisaks, kas vanuserühma puudutav eelistus saab olla „oluline ja määrav kutsenõue“ selle sätte tähenduses.
- 44 Lisaks tekib küsimus, kas asjaolu, et liikmesriigi seadusandja eesmärk on puuetega inimeste õigusparaste soovide väljendamise ja valikuvabaduse kaudu isikliku abistamise teenuste osutamisel suurendada nende isikute isiklikku sõltumatust igapäevaelus ja nende motivatsiooni ühiskonnas osaleda, võib kujutada endast „õigustatud eesmärki“ direktiivi 2000/78 artikli 6 lõike 1 tähenduses.
- 45 Viimaseks soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas direktiivi artikkel 7, mis näeb ette täieliku võrdõiguslikkuse tööelus, on asjakohane, et õigustada diskrimineerimist vanuse alusel sellises olukorras nagu põhikohtuasjas.
- 46 Neil asjaoludel otsustas Bundesarbeitsgericht (liitvabariigi kõrgeim töökohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas direktiivi 2000/78 artikli 4 lõiget 1, artikli 6 lõiget 1, artiklit 7 ja/või artikli 2 lõiget 5 saab [harta] normidest ja [ÜRO konventsiooni] artiklist 19 lähtudes tõlgendada nii, et sellises olukorras, nagu on põhikohtuasjas, võib vanusel põhinev otsene diskrimineerimine olla põhjendatud?“

Eelotsuse küsimuse analüüs

- 47 Eelotsuse küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2000/78 artikli 2 lõiget 5, artikli 4 lõiget 1, artikli 6 lõiget 1 ja/või artiklit 7 tuleb harta normidest ja ÜRO konventsiooni artiklist 19 lähtudes tõlgendada nii, et nendega on vastuolus see, kui isikliku abistaja töölevõtmisel seatakse vanusega seotud tingimus, mis tuleneb riigisisestest õigusnormidest, milles on ette nähtud, et arvesse võetakse nende isikute individuaalseid soove, kellel on puude tõttu õigus saada isikliku abistamise teenuseid.

- 48 Kõigepealt tuleb esiteks täpsustada, et põhikohtuasjas käsitletav olukord kuulub direktiivi 2000/78 kohaldamisalasse, kuna isikliku abistaja töölevõtmise menetlus, mille puhul nõutakse, et kandidaadid oleksid „eelistatult 18–30aastased“, mõjutab „tööle saamise [...] tingimus[i], sealhulgas valikukriteeriumid ja töölevõtu tingimused“ direktiivi artikli 3 lõike 1 punkti a tähenduses.
- 49 Teiseks on selge, et J.M.P. kandideerimisele andis AP Assistenzprofis eitava vastuse tema vanuse tõttu ning tegemist on „otsese diskrimineerimisega“ vanuse alusel direktiivi 2000/78 artikli 2 lõike 2 punkti a tähenduses.
- 50 Neil asjaoludel tuleb kontrollida, kas selline erinev kohtlemine vanuse alusel võib olla põhjendatud direktiivist 2000/78 lähtudes.
- 51 Direktiivi artikli 2 lõikega 5 seoses, mida tuleb analüüsida kõigepealt, olgu rõhutatud, et kõnealuse sätte kohaselt ei piira käesolev direktiiv riigisisese õigusega sätestatud meetmeid, mis on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud avaliku julgeoleku ja korra tagamiseks, kuritegude ennetamiseks ning tervise ja teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.
- 52 Euroopa Kohtu praktikast tuleneb, et seda sätet vastu võttes soovis liidu seadusandja töö saamisel ja kutsealale pääsemisel ennetada ja leevendada vastuolu ühelt poolt võrdse kohtlemise põhimõtte ja teiselt poolt vajaduse vahel tagada avalik kord, julgeolek ja rahvatervis, ennetada õigusrikkumisi ning samuti kaitsta isikute õigusi ja vabadusi, mis on demokraatliku ühiskonna toimimiseks vältimatult vajalikud. Liidu seadusandja otsustas seega, et teatavatel direktiivi 2000/78 artikli 2 lõikes 5 loetletud juhtudel ei ole direktiiviga kehtestatud põhimõtted kohaldatavad meetmete, mis sisaldavad mõnel direktiivi artiklis 1 nimetatud põhjusel rajanevat erinevat kohtlemist – seda siiski tingimusel, et need meetmed on vajalikud nimetatud eesmärkide saavutamiseks (12. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus TP (monteerija avalik-õiguslikus televisioonis) (C-356/21, EU:C:2023:9, punkt 70 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 53 Kuna artikli 2 lõige 5 kehtestab erandi diskrimineerimiskeelu põhimõttest, tuleb seda tõlgendada kitsalt (12. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus TP (monteerija avalik-õiguslikus televisioonis) (C-356/21, EU:C:2023:9, punkt 71 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 54 Käesoleval juhul tuleb esimesena kontrollida, kas põhikohtuasjas kõnealune erinev kohtlemine tuleneb vastavalt artikli 2 lõikele 5 riigisiseses õiguses ette nähtud meetmest.
- 55 Euroopa Kohtule esitatud toimikust nähtub sellega seoses, et põhikohtuasjas vaidlusalustes riigisisestest õigusnormides, milleks on SGB IX § 8 lõige 1 koosmõjus SGB I §-ga 33, on ette nähtud, et ühiskonnaelus osalemise soodustamisele suunatud isikliku abistamise teenuseid puudutavate otsuste tegemisel ja nende teenuste osutamisel tuleb rahuldada nende teenuste saajate õiguspärased soovid, kui need on mõistlikud, ja võttes seejuures arvesse eelkõige nende teenuste saajate isiklikku olukorda, vanust, sugu, perekonda ning usulisi ja maailmavaatega seotud vajadusi.
- 56 On seega selge, et need õigusnormid piisavalt täpses sõnastuses lubavad või lausa kohustavad isikliku abistamise teenuse osutajaid järgima asjaomastele puudega inimestele osutatava isikliku abistamise kavandamisel nende individuaalseid soove, sealhulgas olenevalt olukorrast neid abi osutama kohustatud isiku vanusega seotud soove, ning võtma üksikmeetmeid nende õigusnormide kohaldamiseks, võttes arvesse neid soove, sealhulgas kohustust seada sellise isiku töölevõtmisel vanusega seotud tingimus. Neil asjaoludel ja kui võimaliku kontrolli tulemusel,

mida peab tegema eelotsusetaotluse esitanud kohus, ei selgu teisiti, tuleneb põhikohtuasjas kõne all olev erinev kohtlemine vanuse alusel riigisisese õigusega ette nähtud meetmest direktiivi 2000/78 artikli 2 lõike 5 tähenduses.

- 57 Teisena tuleb analüüsida, kas kõnealusel meetmel on mõni artikli 2 lõikes 5 sätestatud eesmärk, eelkõige „teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitse“ eesmärk.
- 58 Nagu nähtub eelotsusetaotlusest, on nende õigusnormide eesmärk, mille alusel see meede vastu võeti, kaitsta puuetega inimeste enesemääramist, tagades nende inimeste soovide väljendamise ja vaba valiku õiguse, kui tehakse otsuseid isikliku abistamise teenuste osutamise kohta ja osutatakse neid teenuseid, mis puudutavad kõiki eluvaldkondi ning väga olulisel määral ulatuvad abi saavate inimeste isiklikku ja intiimsfääri. Nende õigusnormide eesmärk on seega tagada puuetega inimeste õigus korraldada oma elutingimusi nii sõltumatult ja iseseisvalt kui võimalik.
- 59 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 63 märkis, kuulub selline eesmärk direktiivi 2000/78 artikli 2 lõike 5 kohaldamisalasse, kuna sellega kaitstakse puuetega inimeste enesemääramisõigust, mille kohaselt peab viimastel olema võimalus valida, kuidas, kus ja kellega nad elavad.
- 60 See õigus nõuab eelkõige, et neil isikutel peab olema võimalus määratleda neile osutatava isikliku abistamise teenuse sisu, mis hõlmab isikliku abistaja valikukriteeriumide määratlemist ja aktiivset osalemist viimase töölevõtmise menetluses.
- 61 Sellega seoses tuleb esiteks rõhutada, et käesoleva kohtuotsuse punktis 58 viidatud soovide väljendamise ja vaba valiku õigus konkretiseerib puuetega inimeste õigust saada kasu meetmetest, mille eesmärk on tagada nende iseseisvus, sotsiaalne ja tööalane integratsioon ning osalemine ühiskonnaelus, mis kuulub vastavalt harta artiklile 26 liidu õiguses tunnustatud õiguste hulka.
- 62 Puuetega inimeste enesemääramisõiguse austamine on teiseks samuti eesmärk, mis on kaitstud ÜRO konventsiooni artikliga 19, kusjuures selle konventsiooni sätetele võib tugineda direktiivi 2000/78 sätete, sealhulgas selle artikli 2 lõike 5 tõlgendamiseks. Nimelt tuleb sellele direktiivile võimaluse piires anda selle konventsiooniga kooskõlas olev tõlgendus (vt selle kohta 11. septembri 2019. aasta kohtuotsus Nobel Plastiques Ibérica, C-397/18, EU:C:2019:703, punkt 40 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 63 Kolmandana tuleb kontrollida, kas selline vanuse alusel diskrimineerimine, nagu on kõne all põhikohtuasjas, tuleneb meetmest, mis on vajalik teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks direktiivi artikli 2 lõike 5 tähenduses, eelkõige asjaomase puudega inimese enesemääramisõiguse kaitseks isikliku abistamise teenuste osutamisel.
- 64 Käesoleval juhul on ilmne, et vanuserühma 18–30 eluaastat eelistamine kõnealuses tööpakkumises tuleneb A. isiklikust vajadusest saada isiklikku abi kõigis tema igapäevase sotsiaalse elu valdkondades, olles 28aastane üliõpilane, kusjuures selline abi puudutab seega tema isiklikku ja intiimsfääri seoses üldiste ülesannetega, mis on seotud nii tema igapäevaelu korraldamise, sealhulgas väga isiklike vajaduste planeerimisega, kui ka tema sotsiaalse ja kultuurielu korraldamisega. Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust nähtub, et teatud vanuserühma eelistamist põhjendati eelkõige asjaoluga, et abi osutav isik pidi saama kergesti sulanduda A. isiklikku, sotsiaalsesse ja ülikooli keskkonda.

- 65 Sellises olukorras, nagu on kõne all põhikohtuasjas, võib isikliku abistamise teenuste saaja väljendatud teatava vanuserühma eelistamine seega edendada selle isiku enesemääramisõiguse austamist nende isikliku abistamise teenuste osutamisel, kuna on mõistlik eeldada, et puudega isikuga samasse vanuserühma kuuluv isik sulandub kergemini selle isiku isiklikku, sotsiaalsesse ja ülikooli keskkonda.
- 66 Kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt kõiki põhikohtuasja asjaolusid arvestades tehtavatest kontrollidest ei tulene teisiti, on seega selge, et selline erinev kohtlemine vanuse alusel, nagu on kõne all põhikohtuasjas, tuleneb meetmest, mis on vajalik teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks direktiivi 2000/78 artikli 2 lõike 5 tähenduses.
- 67 Järelikult, kuna erinev kohtlemine vanuse alusel võib olla õigustatud artikli 2 lõike 5 alusel, tingimusel et see tuleneb meetmest, mis on vajalik teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks selle sätte tähenduses, ei ole vaja uurida, kas see võib olla õigustatud ka direktiivi 2000/78 artikli 4 lõike 1, artikli 6 lõike 1 ja/või artikli 7 alusel.
- 68 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esitatud küsimusele vastata, et direktiivi 2000/78 artikli 2 lõiget 5 tuleb harta artiklist 26 ja ÜRO konventsiooni artiklist 19 lähtudes tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus, kui isikliku abistaja töölevõtmisel seatakse vanusega seotud tingimus, mis tuleneb riigisisestest õigusnormidest, milles on ette nähtud, et arvesse võetakse nende isikute individuaalseid soove, kellel on puude tõttu õigus saada isikliku abistamise teenuseid, kui selline meede on vajalik teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.

Kohtukulud

- 69 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (teine koda) otsustab:

Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel, artikli 2 lõiget 5 tuleb Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklist 26 ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni puuetega inimeste õiguste konventsiooni, mis kiideti Euroopa Liidu nimel heaks nõukogu 26. novembri 2009. aasta otsusega 2010/48/EÜ, artiklist 19 lähtudes

tõlgendada nii, et

sellega ei ole vastuolus, kui isikliku abistaja töölevõtmisel seatakse vanusega seotud tingimus, mis tuleneb riigisisestest õigusnormidest, milles on ette nähtud, et arvesse võetakse nende isikute individuaalseid soove, kellel on puude tõttu õigus saada isikliku abistamise teenuseid, kui selline meede on vajalik teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.

Allkirjad